

Počátky předškolních institucí v českých zemích

PhDr. VĚRA MIŠURCOVÁ, CSc.,
Pedagogický ústav J. A. Komenského
ČSAV, Praha

V posledním desetiletí jsme svědky výrazného vzestupu institucionální předškolní výchovy v socialistických, kapitalistických i rozvojových zemích^{1—2}). Současně s tímto světovým trendem stoupá zájem o předškolní výchovu z hlediska věd studujících dítě v tomto období života. V předškolní pedagogice — jako v ostatních společenských vědách — je důležitým pramenem poznání studium historické, umožňující na základě poznání minulosti hlouběji chápat přítomnost a odhalovat v ní prvky budoucího vývoje. Historiografové předškolní pedagogiky v socialistických i kapitalistických státech obracejí znovu a znovu pozornost k období vzniku předškolních institucí jakožto základu, z něhož vyrostlo současné mateřské školství, označené A. G. Lindnerem jako „nejskvělejší pedagogický útvar novověku“³). O vzniku a vývoji předškolních institucí pojednávají jednak monografie^{4—7}) a syntetické práce^{8—14}), jednak vědecké konference¹⁵). Jejich výsledky si stručně připomeneme v tomto příspěvku, věnovaném 150. výročí založení prvních předškolních zařízení v našich zemích.

V první polovině 19. století, zejména od konce dvacátých do začátku čtyřicátých let, se instituce pro předškolní věk začaly zřizovat v mnoha evropských zemích: r. 1827 v Itálii, r. 1828 v Belgii, Švýcarsku a Uhrách, r. 1829 na Slovensku, r. 1830 v Rakousku, r. 1832 v Čechách a v Rusku, r. 1834 v Portugalsku, r. 1836 ve Španělsku a v Holandsku, r. 1839 v Polsku aj. Rozvinuly tradici prvních předškolních zařízení, která vznikla koncem 18. a počátkem 19. století v západní Evropě a byla ve Francii spojena se jménem F. Oberlina, v Anglii R. Owena a v Německu s následovníky obou.

Předškolní instituce byly vyvolány v život průmyslovou revolucí, která převratným způsobem změnila charakter a strukturu technických a ekonomických procesů a způsobila základní změny v postavení všech tříd společnosti. Strojová výroba zasáhla postupně všechna odvětví průmyslu i zemědělství; třídy rozkládající se feudální společností stále více ustupovaly do pozadí před nově se formujícími třídami rozvíjejícího se kapitalismu — buržoazií a prole-

tariátem. Vývoj kapitalistické výroby a s ní spojená práce v továrnách působily rozpad dělnických rodin: rodiče a starší sourozenci pracovali celý den mimo domov a nejmenší děti zůstávaly doma bez dozoru a potřebné péče. Nutnost poskytnout těmto na životě ohroženým dětem nejnutnější zaopatření a zmírňovat bídu, v níž dělnická třída žila, vedla ke zřizování institucí pro nejmenší. Jejich zakládání a vydržování bylo záležitostí filantropie, jejíž činnost analyzovali z politického hlediska Marx a Engels jako snahu odstraňovat sociální neduhy a napomáhat tak k upevnění buržoazní společnosti.¹⁶⁾

Společným rysem nově vznikajících předškolních institucí v Evropě bylo jejich výrazně sociální poslání: tím, že ženám-matkám umožňovaly pracovat v továrnách a nejmenším dětem poskytovaly základní zaopatření, pomáhaly mírnit sociální rozpory rozvíjející se kapitalistické společnosti. Srovnáme-li jejich vývoj v různých zemích, poznáváme jejich odlišnosti, pramenící z konkrétních podmínek života té které země.

V našich národních dějinách znamenala třicátá léta minulého století období, v němž se upevnily základy obrozeneckého procesu, který v dalším desetiletí vyústil ve vítězství národního obrození.¹⁷⁾ Bylo to období postupujícího průmyslového kapitalismu, upevňování moci měšťanstva, vzestupu buržoazní ideologie a rozvoje české kultury v oblasti vědy, umění, školství i pedagogiky¹⁸⁾.

Revoluční vlna, která začala v letech 1830 ve Francii a zachvátila Belgii, Sasko a Polsko, podnítila v rakouských zemích odpor lidu proti feudálnímu vykořisťování a absolutistické moci. V Praze, která byla střediskem textilního průmyslu, jenž představoval nejvýznamnější součást průmyslové výroby nejen v českých zemích, ale v celé habsburské monarchii, došlo r. 1832 k stávce dělníků zaměstnaných v továrnách na potištěné bavlněné látky. Stávky za vyšší mzdy byly charakteristické pro počáteční etapu vývoje utvářejícího se dělnického hnutí.

V té době žilo pražské dělnictvo v těžkých podmínkách.¹⁹⁾ Budování továren a nutnost zajistit pro ně pracovní síly měly za následek příliv venkovského obyvatelstva do města, kde se stupňovala bytová krize. Malé, přelidněné byty, v nichž v jediné špatně větratelné místnosti bez vody žila jen zřídka jedna rodina bez podnájemníků, nedostatečná strava, špatná hygiena — to vše negativně působilo na zdraví dělnických rodin a ohrožovalo zejména život jejich dětí. Nelze se divit, že právě z řad pracujícího lidu si epidemie cholery v r. 1831 vyžádala nejvíce obětí. Tragické následky této epidemie uspíšily založení prvních opatroven na území dnešního hlavního města, o jejichž zřízení se začalo jednat po otevření první opatrovny ve Vídni již v r. 1830. Nejvyšší purkrabí hrabě K. Chotek vyzval dne 30. září 1830 pražského purkmistra Petra Spořila, aby se vyjádřil, jak zařídit by bylo možno v Praze opatrovnu, komu by se svěření měla o ni péče a jakými prostředky by bylo možno zabezpečiti její trvání. Prve než jednání to bylo skoncováno, vypukla cholera. Ježto pak následky cholery zvláště tam těžkými ranami dopadly, kde mnoho lidu chudého bydlelo, usneseno zříditi opatrovnu v končině hořejšího Nového Města pražského, kteráž zaujímá Podskalí, Větrov a Kateřinky a kde byl také značný počet mládeže školou povinné. I zakoupen tu byl dům „Na Hrádku“, jehož bylo třeba k účelům školním přestavěti...²⁰⁾

Dne 1. března 1832 byly otevřeny dvě první opatrovny u příležitosti jubilea čtyřicetiletého panování císaře Františka I. Opatrovna v Karlíně zahájila svou činnost ihned, opatrovna Na Hrádku 8. října 1832 po ukončení stavebních úprav v nově adaptované budově, v jejímž 1. patře byla triviální škola pro 600 dětí a přizemí bylo vyhrazeno opatrovně pro 300 dětí. Opatrovna měla dvě velké místnosti a velikou zahradu, na níž v jedné části bylo hřiště a v druhé záhonky dětí. Do opatrovny byly děti přijímány postupně. „První pokus byl udělán se sedmi dětmi předepsaného věku od 2 do 5 let v bytě právě nastěhovaného učitele. S neuvěřitelnou rychlostí překonali malí chovanci svou stísněnost a pochopitelnou touhu po svých matkách, a čím raději opatrovnu navštěvovali a čím více doma vyprávěli o svých hrách a duchovních cvičeních, tím více důvěry získával ústav mezi rodiči bydlicími v této oblasti. Počet postupně přijímaných dětí stoupl hned v prvním měsíci říjnu na 25, v listopadu na 43, v prosinci na 60, v lednu 1833 na 81, v únoru na 103, až konečně zahrnoval na konci uplynulého roku (1833 — pozn. V. M.) na 230 chovanců, z čehož bylo 120 chlapců a 110 děvčat.“²¹⁾ Děti byly rozděleny do skupiny dvouletých až čtyřletých a pětiletých až šestiletých.

Činnost opatrovny byla vymezena statutem, jenž stanovil její cíl takto: „Jest účelem tohoto ústavu, aby zcela chudé děti, dosud školou nepovinné, ve stáří od 2 do 5 let, jejichž rodiče jsou zaměstnáni mimo domov a proto nemohou na děti dohlédnouti, byly uchráněny od škod na životě, zdraví i zkaženosti, aby se v nich podporovalo klíčení lásky k dobru a živila v nich chuť k budoucí duševní i mravní výchově, aby se potíraly klíčící špatné sklony, působilo vhodně na tělesné a duševní a morální síly v dětech dřímající, aby žily v tomto útočišti radostně, dětsky a mravně... a současně aby zde byl připraven přechod k vyučování v první třídě obecné školy. Tento ústav výchovně a účelně vypomáhá všeobecné mravnosti a rozšíření lepší dětské výchově.“²²⁾

Obsah a metody výchovné práce v opatrovně byly rámcově určeny příručkou, kterou pro vídeňské opatrovny připravil L. Chimani;²³⁾ knížka byla německým překladem anglického spisu Wilderspinova²⁴⁾ a obsahovala pracovní program, rozvrh hodin, metodiku a soubor písní pro náboženskou a mravní výchovu. Výchovnou koncepci v ní obsaženou tvořivě rozpracoval první učitel a správce hrádecké opatrovny J. V. Svoboda. Jemu nešlo jen o výchovu k práci a poslušnosti, jež dosud převažovala ve výchově dětí z dělnických rodin, ale o všestrannou výchovu dítěte od nejútlejšího věku, jež zahrnuje rozumovou výchovu (poznávání přírody, společenských vztahů a lidské práce, smyslovou výchovu i rozvoj řeči po stránce lexikální i gramatické), výchovu tělesnou (péče o zdraví, vytváření hygienických návyků, rozvoj pohybů v tělesných cvičeních i v pohybových hrách), výchovu morální na základě náboženském (poučování, přísloví, průpovídky) a výchovu estetickou (písň, pohyby podle hudby, lidové hry, říkadla, kreslení). Do své soustavy zařadil Svoboda také počátky trivia: děti byly uváděny do čtení metodou hláskovou, počítaly v oboru do desíti a získávaly průpravu pro psaní, čímž jim bylo umožněno osvojit si první počátky elementárního vyučování v mateřském jazyce.

Metoda výchovné práce byla přizpůsobena věku dětí: dvouleté až čtyřleté děti byly zaměstnávány hravým způsobem, pětileté až šestileté měly již též vy-

učování. Vyučování se konalo dopoledne od 9 do 1/2 11 hodiny a odpoledne od 3 do 4 hodin. Od 11 do 12 hodin se holčičky učily plést. Děti trávily v opatrovně celý den, některé z nich odcházely k obědu domů. Život dětí v opatrovně charakterizují dobové prameny takto: „Před vyučováním a po vyučování derou dítky peří a tykytové odstřížky, uvíjejí na klubička niti, navlíkají skleněné korálky na niti, vybírají smíšené obilíčko, hrách, čočku a boby; cvičí se v rejsování, vyvalují a slepují z vosku figurky, které byly rejsovaly. Kloučkové staví z lipových špalíčků domy, věže a jiné stavitelské předměty. Ráno po vyučování, odpoledne před vyučováním a po vyučování vodí učitel dítky v každé povětrnosti, vyjma deštivou, do zahrady. Nejmenší dítky však zůstávají odpoledne při pěkné povětrnosti pořád v zahradě.

V zahradě činí učitel dítky na jaře na přírodní úkazy právě běžícího ročního času a na jména jich pozorny; to samé dělá také v ostatních ročních časech. Učitel ukazuje dítkám malým rádlem a branami, jak sedlák pole vzdělává, zasívá s nimi na políčka obilí a luštiny a sázeje jiné rostlinky; učí je rostlinky a hmyzy, jich zevnější hlavní částky, vlastnosti a užitek poznávati, obraceje jich pozornost na dobrotivého a mocného Tvůrce. Učitel ukazuje dítkám obilíčko co osení, když kvete, zraje a zralé s nimi žne atd. Učitel trhá s dítkami v zahradě kvetoucí rostlinky a ke schování suší; ukazuje jim, z čeho se líhnou housenky, jak ožírají stromy a co se z nich stává.“²⁵⁾

Hodnocení výsledků vyučování v opatrovně se konalo formou veřejných zkoušek, které byly pořádány zprvu měsíčně, později pak pololetně za účasti představitelů dobročinného spolku, rodičů, přátel dětí a hostů zájímajících se o výchovu nejmenších. První zkouška se konala 14. dubna 1833 s tímto programem: jedna sloka hymny, krátký proslov zahájený žákem a ukončený žákyní; denní pořádek dobrého dítěte v průpovídkách; píseň der Schwätzer; počítání na počítadle; píseň „Dobré děti“; několik tělesných cvičení; průprava ke čtení; vypravování; krátká výchovná řeč.“²⁶⁾

Opatrovna Na Hrádku byla soukromým ústavem, který zřídil a vydržoval dobročinný spolek, jehož ředitelem byl pražský purkmistr P. Spořil a protektorem nejvyšší purkrabí K. Chotek; spolek sdružoval příslušníky šlechty, duchovenstva, vysoké úředníky, zámožné občany a představitele českých vlasteneckých kruhů. Jeho hlavním úkolem bylo opatrovat prostředky potřebné k provozu opatrovny.²⁷⁾ Ty byly získávány různým způsobem a zahrnovaly dary jednak peněžité a jednak věcné (otop, oděvy, podrážky na boty apod.). Péče o děti v opatrovně byla bezplatná; nejchudší děti zde byly i stravovány a podle možnosti dostaly též ošacení.

Opatrovna Na Hrádku měla vedle svého hlavního úkolu — péče a výchovy nejmenších — plnit i úkoly další. Měla se stát vzorem, podle něhož budou zřizovány další české opatrovny, a zároveň místem, kde se kandidáti učitelství budou soustavně připravovat na práci s nejmenšími. Vzhledem k tomuto závažnému poslání byla věnována výběru učitele pro nově zakládanou instituci velká pozornost. Volba padla na J. V. Svobodu.

Jan Vlastimír Svoboda (1800—1844) se po studiích na filozofické fakultě a v bohosloveckém semináři vzdal kněžské dráhy a po absolutoriu jednoročního kursu učitelů pro hlavní školy působil nejprve na farní škole u sv. Mikulá-

še na Malé Straně a potom na staroměstské škole v Týně. Pro své vynikající pedagogické nadání, pracovní výsledky a organizační schopnosti byl vybrán za učitele první dětské opatrovny, která se pod jeho vedením stala jednou z významných výchovných institucí v Praze.

Svobodova práce byla oceňována jako součást nového hnutí v české národní výchově. Za svého desetiletého působení Na Hrádku vypracoval Svoboda výchovný program české opatrovny, který zveřejnil ve svém stěžejním díle „Školka čili prvopočáteční, praktické, názorné, všestranné vyučování malých dětí k věcnému vybroušení rozumu a ušlechťení srdce s navedením ke čtení, počítání a kreslení pro učitele, pěstouny a rodiče.“²⁸⁾ Tato kniha obsahovala metodicky propracovaný systém látky rozvržený do 57 cvičení a doplněný přísllovími, pořekadly, mravními naučeními a dalšími konkrétními materiály. Výuka trivia, která byla v soudobých předškolních zařízeních v cizině běžná, sloužila Svobodovi k tomu, aby pětileté až šestileté děti získaly základy vzdělání v mateřském jazyce, než vstoupí do hlavní školy, která byla německá. „Školka“ našla uplatnění nejen v opatrovnách, ale i v pozdějších mateřských a obecných školách a prostřednictvím překladů do polštiny a dánštiny získala mezinárodní ohlas.

Svobodova koncepce předškolní výchovy daleko přesáhla oficiální program opatroven jako institucí sociálních, neboť vedle péče o děti v sobě spojovala i úkoly pedagogické a didaktické, a to v duchu tehdejších názorů jako organickou jednotu úkolů pečovatelských s elementární výukou. Přitom uvědoměle navázala na pokrokové tradice českého myšlení pedagogického, v němž významné místo mělo dílo J. A. Komenského. Návaznost pedagogického myšlení J. V. Svobody na teoretickou koncepci Komenského je patrná v několika směrech. Projevuje se jak v celkovém pojetí předškolní výchovy (předmluva ke Školce je psána v duchu Komenského Informatoria), tak pokud jde o jednotlivé výchovné složky. Vysoké ocenění významu výchovy v útlém věku pro další rozvoj člověka a s ním související všestrannost výchovného cíle a obsahu, harmonie výchovy tělesné a duševní, zdůraznění hry jako hlavní činnosti dítěte v předškolním věku, spojování vyučovacích metod názorných a slovních aj. jsou uplatněny ve Svobodově Školce po vzoru J. A. Komenského. Ve Svobodově Školce však nejde jen o realizaci obecných principů Komenského. Jde i o to, že „Svoboda rozvedl a metodicky zpracoval právě ty požadavky, které schematicky vyložil Komenský v Informatoriu.“²⁹⁾ To je patrné především v oblasti rozumové výchovy.

V době působení J. V. Svobody pracovali Na Hrádku jako jeho pomocníci a žáci J. F. Šumavský, T. Vorbes a Š. Bačkora, z nichž vyrostla nová generace představitelů rodící se české školy a pedagogiky. Po Svobodově odchodu z opatrovny se jejím správcem stal V. Bažant, z jehož rukou byla r. 1857 předána do správy řeholnic — školských sester. Postupem doby upadla do běžného průměru; byla přeplněna dětmi, nebylo postaráno o jejich hygienu a v metodické práci převládla školská metoda.

Po vzoru opatrovny Na Hrádku vznikaly další české opatrovny v Praze i mimo ni. Jejich rozvoj podporovaly vedle osvětlené šlechty, duchovenstva a bohatých měšťanů i čeští vlastenci a pokrokoví učitelé sdružení kolem praž-

ské Budče. Kromě opatrovny v Karlíně, založené r. 1832, byla r. 1834 zřízena opatrovna na Hradčanech a r. 1835 opatrovna v Plzni, která byla první mimo-pražskou institucí toho druhu. Téhož roku vyzval nejvyšší purkrabí K. Chotek úředním výnosem č. 3552 všechny krajské úřady k zakládání dalších opatroven. Druhý výnos č. 5661, vydaný téhož roku, přinášel instrukce o opatrování finančních prostředků, o zakládání spolků pro zřizování a vydržování opatroven, o místnostech a o učitelích a jejich služebních požitcích.³⁰⁾ V odpovědích na úřední výnos městské úřady zpravidla uznávaly velikou potřebu předškolního zařízení, ale vesměs poukazovaly na nemožnost zřídit opatrovnu pro tísnivou finanční situaci. Města sama nemohla převzít závazek jejich vydržování, neboť zápasila se svými dosavadními závazky. Jak ukázal průzkum archívních materiálů, který provedla M. Bartušková, byly odpovědi na uvedené výnosy z různých krajů různé. Např. z chrudimského kraje se ozvaly námitky proti zřizování opatroven vůbec a byla dána přednost řešit situaci nejmenších dětí sousedskou výpomocí. Jinde, např. v Hradci Králové, se podařilo úřadům za pomoci pokrokových občanů opatrovnu založit a svépomocí zařídit. Na podporu předškolních institucí vystupovali v tisku významní spisovatelé K. Havlíček Borovský, B. Němcová a další. Čeští vlastenci rozvoj opatroven podporovali, protože v nich viděli nejen pomoc matkám pracujícím mimo dům, ale oceňovali i jejich národní význam. V opatrovnách se mluvilo česky, a to zásluhou národně uvědomělých učitelů, kteří se tím, že opomíjeli němčinu, mnohdy vystavovali nepříteli úřadů.³¹⁾ Ve statutu první opatrovny není o vyučovací řeči ani zmínka. Úřední řeč byla němčina, ale poněvadž do opatrovny chodily české děti, užívalo se zde pouze češtiny. Zpočátku se o uplatnění němčiny v opatrovnách neuvažovalo. Avšak již v roce 1837 bylo doporučeno zavádět do nich česko-německé vyučování, nazývané „nová metoda“. Proti jazykové smíšenému vyučování, které znamenalo germanizaci dětí již od předškolního věku, bojovali čeští učitelé ve své každodenní práci i v tisku. Boj proti „nové metodě“ měl za následek, že se v opatrovnách věnovalo více pozornosti jazykové výchově, čistotě českého jazyka a správné výslovnosti dětí; k tomu účelu byly vydávány sbírky dětských veršů, jako byl např. Malý gratulant bratří Bačkorových, vydaný v r. 1845.

Do roku 1848 bylo v Čechách zřízeno 20 českých opatroven³²⁾, a to převážně ve městech (Praha, Na Hrádku — rok založení 1832; Karlín — 1832; Praha, Hradčany — 1834; Plzeň — 1835; Mladá Boleslav — 1836; Hradec Králové — 1837; Praha, Malá Strana — 1837; Praha, Josefov — 1837; Rokycany — 1838; Kutná Hora 1839; Loket — 1839; Klatovy — 1841; Nechanice — 1841; Cheb — 1842; Písek — 1844; Tábor — 1844; Smečno — 1844; Choceň — 1846; Slaný — 1847). Kromě českých opatroven byly v našich zemích zakládány též opatrovny německé, např. r. 1833 v Brně, r. 1835 v Jihlavě a v Opavě, r. 1854 v Olomouci a jinde.

České opatrovny třicátých a čtyřicátých let představovaly typ soukromé dobročinné instituce, v níž se dětem z chudých, zejména proletářských rodin dostalo nejnutnější výchovné péče a základů vzdělání. Tento typ zařízení byl ve své pedagogické koncepci obdobný anglické infant-school, německé Kleinkinderschule a ruské „škole dlja maloletnyh detej“. J. V. Svoboda byl plně

v právu, když zavedl pojem „školka“, neboť název opatrovna již nevystihoval skutečnost, že nešlo jen o opatrování dětí, ale již o počátky školního vyučování.

V historii evropské institucionální předškolní výchovy představovaly „školy“ vývojově novější typ než původní opatrovný s ryze sociálním a pečovatelským posláním. Avšak i ony byly postupujícím vývojem překonány: koncem třicátých let vzniklo nové předškolní zařízení — dětská zahrádka (Kindergarten), které předznamenalo další rozvoj předškolní výchovy v Německu i v celém světě na mnoho desetiletí. Dětská zahrádka odpovídala potřebám vyšších společenských vrstev a měla převážně výchovné poslání: v úzké spolupráci s rodinou se zaměřovala na všestranný rozvoj dětské osobnosti prostřednictvím hry, jež je nejen hlavní činností předškolního dítěte, ale i zrcadlem života, které poskytuje dítěti obraz světa, pro nějž má být vychováno.“³³⁾ Zakladatel dětských zahrádek, F. Fröbel, vytvořil ucelený systém předškolní výchovy, založený na dětské hře. Prvky Fröbelova systému se uplatnily později i v jiných institucích.

V dějinách českého mateřského školství měly opatrovný své místo více než sto let. Když byly od sedmdesátých let minulého století zakládány mateřské školy, spojovaly se některé z nich s opatrovnami, a to tak, že opatrovna tvořila nižší stupeň určený pro děti tříleté až čtyřleté a mateřská škola vyšší stupeň pro děti čtyřleté až pětileté. Postupem času se obě zařízení sblížila natolik, že splynula v jedinou instituci, nazvanou mateřská škola. Poslední opatrovna zanikla u nás r. 1934.³⁴⁾

Počáteční etapa vývoje institucionální předškolní výchovy v českých zemích skrývá v sobě ještě mnoho neznámého jak pokud se týká veřejných zařízení, tak pedagogických názorů a celkového pojetí dětství, neboť z velké části zůstávají nepracovány regionální archívy, dobový tisk i odborná literatura. Skutečnost, že v současné době vznikají práce o historii předškolní výchovy v různých zemích, dává možnost vysledovat mezinárodní souvislosti, jež ovlivňovaly vývoj jednotlivých národních výchovných a školských systémů. Další možnosti poznání obsahuje uplatnění interdisciplinárního přístupu, který zahrnuje aspekty pedagogické, psychologické, sociologické, filozofické a historické — tedy všech věd, které mohou přispět k objasnění problematiky výchovy a vzdělání ve vztahu k životu dítěte a společnosti. Vývoj mateřského školství tvoří součást české pokrokové pedagogické tradice, na niž navazuje socialistická přítomnost a kterou dále rozvine komunistická budoucnost.

LITERATURA

¹⁾ *Předškolní výchova ve světě*. Praha, UŠI 1980.

²⁾ *Le jeune enfant, citoyen à part entière?* XVIe congrès mondial de l'O.M.E.P. Québec 1980.

³⁾ Lindner, G. A.: *O vychování vychovatelek*. Posel z Budče, 1983, č. 1, s. 3.

⁴⁾ Bartušková M.: *První opatrovný v Čechách*. Dis. práce, fil. fak. UK, Praha 1948.

⁵⁾ Strnad, E.: *Didaktika školy národní v 19. století*. Praha, SPN 1976.

- 6) Vág, O.: *Az óvodai nevelés kialakulása*. Budapest, Tankönyvkiadó 1959.
- 7) Krecker, M.: *Die Anfänge einer gesellschaftlichen Vorschulerziehung für die Kinder der arbeitenden Klassen in Deutschland*. Berlin, Akademie-Verlag 1966.
- 8) Čuvašev, J. V.: *Očerki po istorii doškol'nogo vospitania v Rossiji*. Moskva, Učpedgiz 1955.
- 9) Grebenščikova, E. A., a kol.: *Istorija doškol'noj pedagogiki v Rossiji*. Moskva, Prosvesčenie 1976.
- 10) *Kapitoly z histórie materského školstva na Slovensku*. Bratislava, SPN 1970.
- 11) Bobrowska-Novak, W.: *Zarys dziejów wychowania przedscholnego I*. Warszawa, Wydawnictwo szkolne i pedagogiczne 1978.
- 12) Balcerek M.: *Rozwój opieki nad dzieckiem w Polsce w latach 1918—1939*. Warszawa, Państwowe wydawnictwo naukowe 1978.
- 13) Raymont T.: *A History of the Education of young Children*. London — New York — Toronto, Longmans 1937.
- 14) Mišurcová, V.: *150 let mateřského školství v českých zemích*. Praha, Ústřední knihovna OBIS, Ped. fak. UK 1982.
- 15) *Conference Papers for the 4th Session of the International Standing Conference for the History of Education I*. Budapest, Eötvös Loránd University 1982.
- 16) Marx, K. — Engels, B.: *Manifest Komunistické strany*. Praha 1951, s. 54—55.
- 17) Kočí, J.: *České národní obrození*, Praha, Svoboda 1978.
- 18) Cach, J.: *Otázky výchovy a vzdělání v počátcích českého dělnického hnutí*. Praha, SPN 1958.
- 19) *Stará dělnická Praha*. Praha, Academia 1981.
- 20) Kneidl, F.: *Dějiny karlínského školství*, II. díl. Karlín 1891, s. 5.
- 21) *Erster Jahresbericht über den Zustand der am 1. März 1832 gegründeten Kleinkinderbewahranstalt am Hrádek in der königl. Hauptstadt Prag*. Prag 1834, s. 6—7.
- 22) *Statuten der ersten Prager, als Musterinstitut begründeten Kleinkinderbewahranstalt am Hrádek*; cit. podle Školka Jana Svobody, III. vyd. Praha, SPN 1958, s. 58.
- 23) Chimani, L.: *Theoretisch-praktischer Leitfadens für Lehrer in Kinderbewahranstalten*. Wien 1832.
- 24) Wilderspin, S.: *On the Importance of Educating the Infant Poor*. London 1824.
- 25) *Školka Jana Svobody*. Praha, SPN 1958, s. 96.
- 26) Tamtéž, s. 27.
- 27) Dílo cit. ad 4).
- 28) Dílo cit. ad 25).
- 29) Červenka J.: *Jan Svoboda — průkopník a tvořivý pokračovatel Komenského v době předbřeznové*. Pedagogika 18, 1968, č. 3, s. 401.
- 30) Dílo cit. ad 4), s. 48 n.
- 31) Tamtéž, s. 97 n.
- 32) Dílo cit. ad 25), s. 66.
- 33) *Fröbels Theorie des Spiels*. I. Teil. 2. Aufl. Weimar, Thüringer Verlagsanstalt 1947, s. 16.
- 34) Chlup a kol.: *Pedagogická encyklopedie*, Praha 1929.

В тридцатых годах 19 столетия первые детские приюты в Чешских землях возникали в качестве частных благотворительных учреждений, вызванных в жизнь нуждами развивающейся капиталистической индустрией. Приюты были предназначены для детей бедных слоев населения и имели прежде всего социальный характер. Детский приют «На Градку» в Праге был в 1832 г. в качестве образцового учреждения для 300 детей в возрасте от 2 до 5 лет. Первым учителем был И. В. Свобода, который в своем произведении «Школька» (Детский сад) разработал

своеобразную концепцию дошкольного воспитания, охватывающую также и основы элементарного обучения. Благодаря этому педагогу детский приют «На Градку» стал местом подготовки будущих учителей к работе с малышами. До 1848 г. было создано еще 20 чешских детских приютов. Развитие дошкольных учреждений в Чешских землях представляет составную часть прогрессивной традиции, из которой исходит и которую продолжает развивать система социалистического дошкольного воспитания.

VĚRA MIŠURCOVÁ

THE ORIGINS OF PRE-SCHOOL INSTITUTIONS IN THE CZECH LANDS

In the thirties of the 19th century the first kindergartens in the Czech lands came into being as private charitable institutions brought to life by the needs of rising machinery-based capitalism. They were designed for the children of the poor, and their primary mission was a social one. The Na Hrádku kindergarten in Prague was founded in 1832 as a model institution for 300 children aged from 2 to 5. Thanks to its first teacher, J. V. Svoboda, who in his work entitled Školka (Infant School) worked out a specific educa-

tional conception of pre-school education, including also the fundamentals of elementary instruction, the Na Hrádku Infant School became a place where future teachers were trained for work with the youngest children. By the year 1848 twenty Czech Infant Schools had been established. The development of pre-school institutions in the Czech lands forms part of the progressive tradition, which is continued and is being further developed by the socialist pre-school education.